

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

2015 Yılı Tarihi, Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması ve Geliştirilmesi Mali Destek Programı

Program Sonrası Değerlendirme Raporu

İçindekiler Tablosu

Yönetici Özeti	3
1. Giriş	5
2. Program Hakkında Genel Bilgiler	6
2.1. Program Tanım ve Kapsamı	6
2.2. Programın Amacı, Öncelikleri ve Performans Göstergeleri	6
2.3. Proje Başvuruları, Sözleşme İmzalanan ve Tamamlanan Projelere İlişkin Veriler	8
2.4. Bütçe Gerçekleşmeleri.....	10
3. Programın Değerlendirilmesi.....	11
3.1. Değerlendirmede Kullanılan Yöntem.....	11
3.2. Amaç ve Öncelikler Kapsamında Hedeflere Ulaşılma Düzeyi.....	12
3.3. Değerlendirme Kriterleri Kapsamında Programın İncelenmesi.....	14
3.3.1 İlgililik.....	14
3.3.2 Etkinlik	16
3.3.3 Etkililik	18
3.3.4 Etki.....	21
3.3.5 Sürdürülebilirlik	24
4. Sonuç ve Değerlendirmeler	26

Kısaltmalar

T.C: Türkiye Cumhuriyeti
DOKA: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı
PİDB: Programlama İzleme ve Değerlendirme Birimi
MDP: Mali Destek Programı
TKD: Tarihi Kültürel Değerler
KHGB: Köylere Hizmet Götürme Birliği
İÖİ: İl Özel İdaresi
TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu
DKBP: Doğu Karadeniz Bölge Planı
PFDY: Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği

Tablo Listesi

Tablo 1: Performans Göstergeleri
Tablo 2: Kuruluş Türleri
Tablo 3: İl Bazlı Başvuru ve Başarılı Proje Verileri
Tablo 4: Uygulaması Tamamlanan Proje Verileri
Tablo 5: 2015 TKD MDP Bütçe Gerçekleşmeleri
Tablo 6: Öncelikler Bazında Hedef Gerçekleşmeleri
Tablo 7: Programın Öncelik Dağılımı
Tablo 8: Program Sayesinde Kurumların Elde Ettiği Çıktılar
Tablo 9: TR90 Bakanlık Belgeli Konaklama Tesisleri Verileri
Tablo 10: TR90 Belediye Belgeli Konaklama Tesisleri Verileri
Tablo 11: TR90 Bakanlık Belgeli Tesislerin Konaklama Verileri
Tablo 12: TR90 Belediye Belgeli Tesislerin Konaklama Verileri

Grafik Listesi

Grafik 1: İl Bazlı Başvuru ve Proje Verileri (% dağılım)
Grafik 2: Uygulaması Tamamlanan Proje Verileri (%dağılım)
Grafik 3: Sözleşme Yapılan Projelerin Bütçe Gerçekleşmeleri (% dağılım)
Grafik 4: İllerin Program Bütçesinden Aldıkları Pay (% dağılım)
Grafik 5: Öncelikler Bazında Hedef Gerçekleşmeleri (% dağılım)
Grafik 6: Programa Katılım Nedenleri (% dağılım)
Grafik 7: Programdan Haberdar Olma Yolları (% dağılım)
Grafik 8: Programın Finansal Cazibesi (% dağılım)
Grafik 9: Program Başvuru Ve Genel Süreçlerine İlişkin Görüşler (% dağılım)
Grafik 10: Yararlanıcıların Proje Çıktıları Sayesinde Ulaştıkları Sonuçlar(% dağılım)
Grafik 11: Proje Sayesinde Ortaya Çıkan Davranışsal Değişiklikler(% dağılım)
Grafik 12: Proje Sayesinde Yararlanıcıların Attıkları İlave Adımlar(% dağılım)
Grafik 13: DOKA Desteği Olmaması Durumunda Proje İçin Atacakları Muhtemel Adımlar(% dağılım)
Grafik 14: TR90 Bölgesi Tesise Geliş ve Geceleme Sayıları
Grafik 15: Diğer Kurumların Desteklerine Başvuru Durumu (% dağılım)
Grafik 16: 2015 Sonrası DOKA Desteklerine Başvurmama Nedenleri(% dağılım)

Yönetici Özeti

Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı 2015 yılı Tarihi, Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması ve Geliştirilmesi Mali Destek Programı ile bölgede yaşanabilir mekânlar ve sürdürülebilir bir çevre oluşturulması vizyonu ile doğal, tarihi ve kültürel dokuya sahip alanların birer çekim merkezi olarak değerlendirilmesi ve bu alanlardan turizm amaçlı yararlanılabilmesinin sağlanması genel amacı doğrultusunda bölgenin mimari dokusu göz önünde bulundurularak doğal, tarihi ve kültürel değerlerin ortaya çıkarılması, korunarak geliştirilmesi ve yöresel kimliğin ön planda olduğu sağlıklı ve düzenli bir çevrenin oluşturulması amaçlanmıştır.

Programın uygun başvuru sahipleri; TR90 bölgesinde kayıtlı, tüzel kişiliği haiz, kâr amacı gütmeyen kurum ve kuruluşlar olup Valilikler, Kaymakamlıklar, Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Bölge, İl ve İlçe Müdürlükleri, Bakanlıklara Bağlı Kurum, Kuruluş ve Enstitüler, Yerel Yönetimler, 5355 Sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu Doğrultusunda Kurulmuş Birlikler, Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşlarıdır.

Programa toplamda 41 kurum başvuru yapmış, değerlendirmeler sonucunda başarılı bulunan 19 proje asil, 1 proje de yedek listede yer almıştır. Asil listede yer alan 19 proje sahibi sözleşmeye davet edilmiş ve tamamı ile sözleşme yapılmıştır. Sözleşmeye bağlanan 19 projeden 16'sı başarılı bir şekilde tamamlanmıştır.

Program kapsamında desteklenecek projeler için tahsis edilen kaynak toplamı 17.180.000 TL olarak belirlenmiştir. Destek bütçesinin 17.179.000 TL'si sözleşmeye bağlanmış ve tamamlanan 16 projeye toplamda 14.473.572 TL ajans desteği sağlanmıştır.

Belirlenen amaç ve öncelikler kapsamında hedef değerlere ulaşma oranı ortalama % 42,27 olmuştur. 14 adet performans kriterinden 2 tanesi hedef değer üzerinde gerçekleşmiş, 12 adet performans kriteri ise hedeflenen değerlerin altında kalmıştır.

Program amaç ve önceliklerinin ulusal ve bölgesel bazda oluşturulan üst ölçekli plan, program ve politikalarla uyumluluğu incelendiğinde özellikle Onuncu Kalkınma Planı'nda bölgesel kalkınmanın sağlanması amacı doğrultusunda oluşturulan turizm sektörü ile ilgili belirlenen amaç, hedef ve politikalarla uyumlu hazırlandığı görülmüştür.

Yine program bazında oluşturulan önceliklerin bölgesel bazda hazırlanan DOKAP Eylem Planı (2014-2018) "Turizm ve Çevresel Sürdürülebilirlik" gelişme ekseninde başlığında belirlenmiş olan hedef ve stratejilerle de paralellik oluşturduğu görülmektedir.

Değerlendirme bulgularına baktığımızda, mali destek programı yaralanıcı kurumların tamamı tarafından olumlu karşılanmış ve bölge şartlarına uygunluğu genel kabul görmüştür. Proje desteği alan kurumların büyük çoğunluğu (16 kurumun 14'ü) sonraki DOKA programlarına da başvurmuştur. Bu çerçevede 2013 yılında

gerçekleştirilen ve benzer amaçlara yönelik “Kültür ve Turizme Yönelik Altyapı Mali Destek Programının” etki değerlendirmesine göre DOKA’nın sonraki programlarına katılım eğiliminin arttığı gözlemlenmiştir.

Öncelikli başvuru nedenleri arasında programın birinci önceliği kapsamında hazırlanan Kültür-sanat sokağı ve meydan gibi alanların oluşturulması veya mevcutlarını yenilenmesine yönelik projeler ve ikinci öncelik kapsamında hazırlanan yöresel mimari özellikler göz önünde bulundurulacak şekilde görüntü kirliliğini önlemeye yönelik projelerin yer aldığı görülmektedir.

Yararlanıcı kurumlar MDP hakkında temelde iki kaynak üzerinden haberdar olduklarını belirtmişlerdir. Bu kapsamda MDP yararlanıcılarının %40’ı programlardan DOKA’nın gerçekleştirdiği bilgilendirme faaliyetleri yoluyla (kurum ziyareti, toplantı vb.), %35’i ise DOKA’nın web sitesi yoluyla programdan haberdar olduğunu ifade etmiştir.

DOKA mali destek programlarının kurumların projelerini hayata geçirme konusunda belirgin bir katkısı olduğu belirlenmiştir. Kurumların yarısından fazlası DOKA desteği olmasaydı projeyi daha uzun vadede, kapsamı daraltılarak veya proje bütçesi küçültülerek kendi imkanlarıyla hayata geçirebileceklerini, kurumların dörtte biri destek olmaksızın bu yatırımı gerçekleştiremeyeceğini ifade etmiştir. Bununla birlikte MDP’nin kurumlara proje bütçesini kullanmadan da farklı yatırımlara yönelme eğilimi kazandırdığı tespit edilmiştir. Yararlanıcı kurumların üçte biri projeye bağlantılı yeni projelere başladığını, dörtte birinden fazlası ise projeye bağlantılı fiziki yatırımlar gerçekleştirdiğini ifade etmiştir.

Değerlendirme çalışmasından elde edilen bulgular doğrultusunda DOKA’nın yeni programlarına girdi oluşturabilecek öneriler raporun son bölümünde ayrıntılı olarak verilmiştir. Bu bölümde de görüleceği gibi, bölge kültür ve turizminin geliştirilmesine yönelik MDP’lerin sayısının ve sıklığının artırılması, yerel mimarinin özendirilmesi, tarihi ve kültürel değerleri ön plana çıkarılması, kış turizmine yönelik proje desteklerinin sağlanması, hibe desteğinin artırılması, projenin ön ödeme oranlarının artırılması gibi birçok öneri/istek dile getirilmiştir.

1. Giriş

Bu çalışma, Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği'nin (PFDY) Program Sonrası Değerlendirme ve Etki Analizi başlıklı 47. Maddesi (Değişik: RG-15/9/2017-30181) ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından çıkarılan ilgili usul esaslar gözetilerek hazırlanmıştır. Etki değerlendirme çalışmaları kamu müdahalelerinde kaynak dağıtımında şeffaflığın ve hesap verebilirliğin incelenmesi için gerekli kanıtların ortaya konmasında önemli araçlardan bir tanesidir. Bu kapsamda Kalkınma Ajansı desteklerinin etkisini ölçmek için tasarlanmış olan Program Sonrası Değerlendirme Raporları da mali destek mekanizmalarının katkılarını ölçmek için etkili ve doğru sonuçlar verebilen en önemli karar destek araçlarından biridir. Bu çalışma ile 2015 yılı Tarihi, Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması ve Geliştirilmesi Mali Destek Programı kapsamında desteklenen projelerin etki düzeyleri ölçülmeye çalışılmıştır. Çalışma, DOKA'nın tasarlayacağı yeni programlarda etkinlik ve verimliliğin artırılmasına katkı sağlamasının yanında ulusal ve bölgesel planlarda öngörülen amaç ve hedeflere ne derece yaklaşıldığının belirlenmesine de katkı sunacaktır.

2015 yılı Tarihi, Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması ve Geliştirilmesi Mali Destek Programı için gerçekleştirilen bu değerlendirme çalışması, program öncelikleri ve performans göstergeleri bazında başarı durumu, programın yararlanıcılar için uygunluğunu, verimli ve etkin bir biçimde yürütülüp yürütülmediğini, program sonunda ortaya çıkan etkileri ve bu etkilerin sürdürülebilirliğini analiz etmekte; tüm bunlardan hareketle yeni tasarlanacak programlara ışık tutacak öneriler sunmaktadır.

Raporda ilk olarak, Mali Destek Programının künyesi ortaya konarak öncelikleri, uygun başvuru sahipleri, başvuru sayıları ve başarılı projeler gibi verilere yer verilmiştir.

İkinci olarak, projelerin uygulanması sonrasında ortaya çıkan program sonuçlarına ilişkin bilgilere ve gerçekleşme değerlerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Bir sonraki kısımda programın değerlendirilmesinde kullanılan yöntem ile Program Öncelikleri ve Değerlendirme Kriterleri kapsamında Programın incelenmesi ve saha çalışmalarında elde edilen bulgular ele alınmıştır.

Son kısımda ise, programların sonuçlarına yönelik özet çıkarımlar ile birlikte Ajans'ın yeni destek programları için girdi oluşturabilecek bulgular ile yeni programların verimlilik ve etkinliğinin artırılmasına yönelik önerilere yer verilmiştir.

2. Program Hakkında Genel Bilgiler

2.1. Program Tanım ve Kapsamı

X. Kalkınma Planı göz önünde bulundurularak hazırlanan Doğu Karadeniz Bölge Planı (2014-2023) sosyal, çevresel, ekonomik, mekânsal ve kültürel öncelikler etrafında öngördüğü kalkınma modeli ve bu modele göre tasarlanan gelişme eksenleri, amaçlar ve stratejilerden oluşmaktadır. Planda TR90 Bölgesi'nin vizyonu; "Ekonomisi yenilikçi ve rekabetçi, kır-kent bütünlüğünü sağlayarak sosyal refah ve yaşam kalitesini geliştirmiş, yaşanabilir mekânlar, sürdürülebilir bir çevre ve yüksek insan kalitesine sahip Doğu Karadeniz" olarak tanımlanmıştır. Bu vizyon ile uyumlu olarak, bölge planında TR90 Bölgesi için:

1. Nitelikli İnsan, Sosyal Refah ve Yaşam Kalitesi
2. Yenilikçi ve Rekabetçi Ekonomi
3. Kırsal Odaklı Zenginlik ve Mutluluk
4. Yaşanabilir Mekânlar ve Sürdürülebilir Çevre

şeklinde 4 temel gelişme eksenini belirlenmiştir.

Bu gelişme eksenleri ile birlikte belirlenen amaçlar ve hedefler doğrultusunda oluşturulan 2015 yılı çalışma programında TR90 Bölgesi'nde doğal, tarihi ve kültürel dokunun korunarak geliştirilmesine yönelik bir mali destek programı öngörülmüştür.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin kalkınmasında öncelikli alan olarak belirlenmiş olan turizm sektörü, Ajansın 2010-2013 yılları arasında çıkmış olduğu turizm içerikli 4 ayrı mali destek programı ile desteklenmiş olup sektörün altyapı sorunlarının çözülmesine, bölge turizminin çeşitlendirilmesine ve canlandırılmasına, hizmet kalitesinin artırılmasına yönelik programlar uygulanmıştır.

Daha önce uygulanan programları tamamlayıcı nitelikte olan bu program ile de tarihi, kültürel ve doğal değerlerimizin korunarak turizme kazandırılması hedefi temel odak noktası olmuştur.

2.2. Programın Amacı, Öncelikleri ve Performans Göstergeleri

Programın genel amacı:

Bölgede yaşanabilir mekânlar ve sürdürülebilir bir çevre oluşturulması vizyonu ile doğal, tarihi ve kültürel dokuya sahip alanların birer çekim merkezi olarak değerlendirilmesi ve bu alanlardan turizm amaçlı yararlanılabilmesinin sağlanmasıdır.

Programın özel amacı:

Bölgenin mimari dokusu göz önünde bulundurularak doğal, tarihi ve kültürel değerlerin ortaya çıkarılması, korunarak geliştirilmesi ve yöresel kimliğin ön planda olduğu sağlıklı ve düzenli bir çevrenin oluşturulmasıdır.

Programının öncelikleri:

- ✓ Yöresel, geleneksel ve özgün mimari doku göz önünde bulundurularak bölgedeki mevcut doğal, tarihi ve kültürel değerlere sahip alanların (meydan, sokak, mahalle vb. alanlarda) turizm değeri haline getirilmesi amacıyla korunması, iyileştirilmesi ve yeniden ortaya çıkarılması,
- ✓ Bölgenin tarihi ve kültürel mirası, yöresel kimliği ve özgün mimari yapısına uygun yeni alanlar oluşturularak bu alanların turizm değeri haline getirilmesi,
- ✓ Sit alanı ilan edilmiş, koruma planı hazır durumda veya onay aşamasında olan yerlerde; tarihi, kültürel ve doğal varlıkların yakın çevresi ile bir bütün halinde korunarak turizme kazandırılması

Tablo 1: Performans Göstergeleri

Kod	Gösterge	Birim	Açıklama
S1	Doğrudan Faydalanan Kişi Sayısı	Kişi	Proje Kapsamında Gerçekleştirilen Altyapı İyileştirmelerinden Doğrudan Faydalanan Kişi Sayısı
A4	Düzenlenen Rekreasyon Alanı Büyüklüğü	m2	Proje Kapsamında Düzenlenen Rekreasyon Alanı Büyüklüğü
A5	Düzenlenen veya Rehabilit Edilen Çevre Alanı Büyüklüğü	m2	Proje Kapsamında Düzenlenen ya da Rehabilit Edilen Çevre Alanı Yüzölçümü
A6	Çevre Düzenleme Amaçlı Yapılan Harcama	TL	Çevre Alanı Düzenleme ya da Rehabilit Etme Amaçıyla Yapılan Toplam Harcama
T12	Restorasyonu Yapılan Yapı Sayısı	Adet	Proje Kapsamında Restorasyonu Yapılan Yapı Sayısı
T13	Restitüsyon, Röleve Proje Sayısı	Adet	Proje Kapsamında Hazırlanan Restitüsyon, Röleve Proje Sayısı
T14	Restore Edilen Tarihi, Kültürel veya Sosyal Kapalı Alan Büyüklüğü	m2	Proje Kapsamında Restore Edilen Tarihi, Kültürel veya Sosyal Kapalı Alan Yüzölçümü
T15	Restore Edilen Tarihi, Kültürel veya Sosyal Açık Alan Büyüklüğü	m2	Proje Kapsamında Restore Edilen Tarihi, Kültürel veya Sosyal Açık Alan Yüzölçümü
T17	Turizme Kazandırılan Taşınmaz Kültür Varlıklarının Sayısı	Adet	Proje Kapsamında Turizme Kazandırılan Taşınmaz Kültür Varlıklarının Sayısı
T20	Tanıtım ve Yönlendirme Araçları (İşaret/Tanıtım Levhası, Aydınlatma Elemanı, Kiosk vb.) Sayısı	Adet	Proje Kapsamında Yapılan Tanıtım ve Yönlendirme Araçları (İşaret/Tanıtım Levhası, Aydınlatma Elemanı, Kiosk vb.) Sayısı
T21	İyileştirilen ve/veya Dönüştürülen Sokak, Cadde vb. Sayısı	Adet	Proje Kapsamında İyileştirilen ve/veya Dönüştürülen Sokak, Cadde vb. Sayısı
T31	Kentsel Tasarım Projeleri Kapsamına Dahil Edilen Alan Büyüklüğü	m2	Proje Kapsamında kentsel tasarım planlarına dahil edilen Alan Yüzölçümü
T32	Bölgeyi Temsil Eder Nitelikte İnşa Edilen Sembol ve Anıt Sayısı	Adet	Proje Kapsamında İnşa edilen/ Restorasyonu Yapılan Sembol ve Anıt Sayısı
T33	Geliştirilen ve Hayata Geçirilen Yenilikçi Kentsel Hizmet Uygulaması Sayısı	Adet	Proje Kapsamında Geliştirilen ve Hayata Geçirilen Yenilikçi Kentsel Hizmet Uygulaması Sayısı

Tamamlanan Projelerin Yararlanıcı Kurum Dağılımı

Bu araştırmada kapsanan kurumlar proje uygulamalarını başarılı bir şekilde tamamlamış olan 12'sini İl ve İlçe Belediyesi, 2'sini İl Özel İdaresi (İÖİ) ve 2'sini de Köylere Hizmet Götürme Birliği'nin (KHGB) oluşturduğu toplamda 16 yerel yönetim kurumu oluşturmaktadır.

Tablo 2: Kuruluş Türleri

Kurum Tipi	Artvin	Giresun	Gümüşhane	Ordu	Rize	Trabzon	Genel Toplam
Belediye	2		2	2	3	3	12
KHGB	2						2
İÖİ		1	1				2
Genel Toplam	4	1	3	2	3	3	16

2.3. Proje Başvuruları, Sözleşme İmzalanan ve Tamamlanan Projelere İlişkin

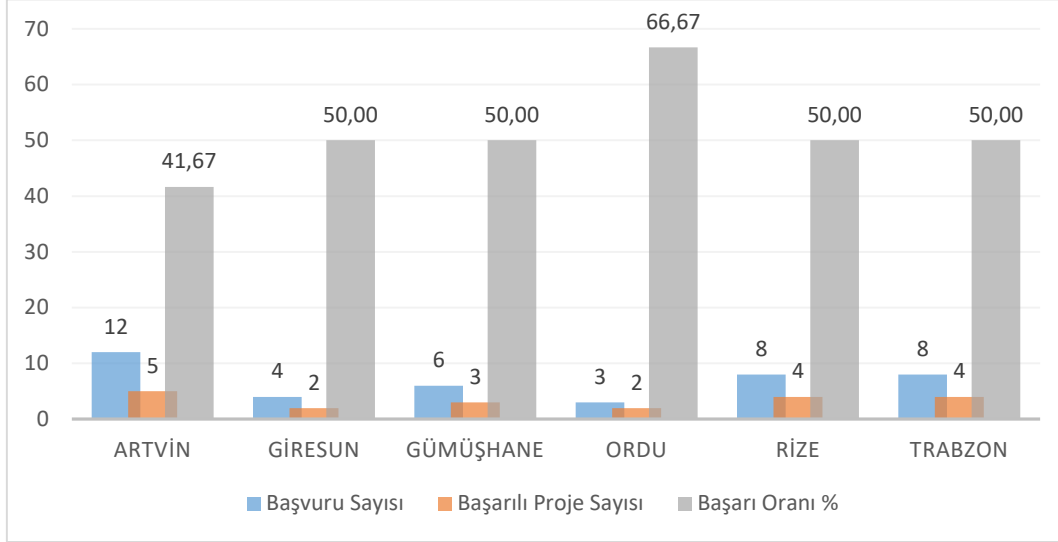
Veriler

2015 yılı Tarihi, Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması ve Geliştirilmesi Mali Destek programı kapsamında toplamda 41 proje başvurusu alınmış, değerlendirme süreçleri sonucunda başarılı bulunan 20 projeden 19 proje ile sözleşme yapılmıştır. Yedek listede yer alan Rize iline ait 1 proje ile bütçe kısıtı nedeniyle sözleşme yapılamamıştır. Proje uygulama sürecinde sözleşme yapılmasına rağmen eş finansman ve izin/ruhsat sorunu yaşayan 3 adet proje tamamlanamamıştır.

Tablo 3: İl Bazlı Başvuru ve Başarılı Proje Verileri

İller	Başvuru Sayısı	Başarılı Proje Sayısı
ARTVİN	12	5
GİRESUN	4	2
GÜMÜŞHANE	6	3
ORDU	3	2
RİZE	8	4
TRABZON	8	4
Toplam	41	20

Grafik 1: İl Bazlı Başvuru ve Başarı Proje Verileri (% dağılım)

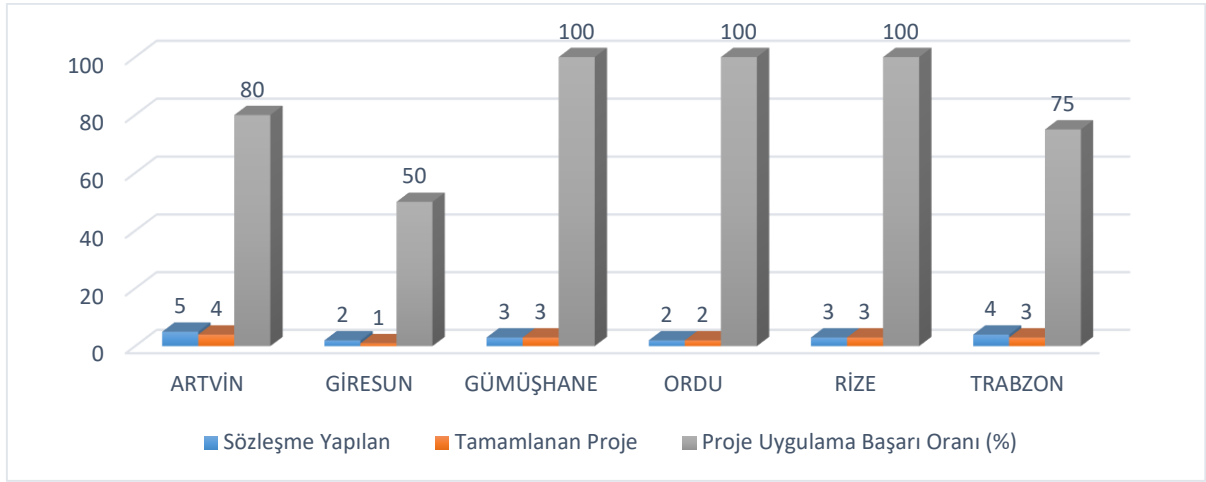

Başarılı bulunan 20 projenin yaklaşık %95'i ile sözleşme yapılmış, sözleşme yapılan projelerin ise %84'ü başarılı bir şekilde tamamlanmıştır.

Tablo 4: Uygulaması Tamamlanan Proje Verileri

İller	Sözleşme Yapılan	Tamamlanan Proje
ARTVİN	5	4
GİRESUN	2	1
GÜMÜŞHANE	3	3
ORDU	2	2
RİZE	3	3
TRABZON	4	3
Toplam	19	16

Grafik 2: Uygulaması Tamamlanan Proje Verileri (% dağılım)

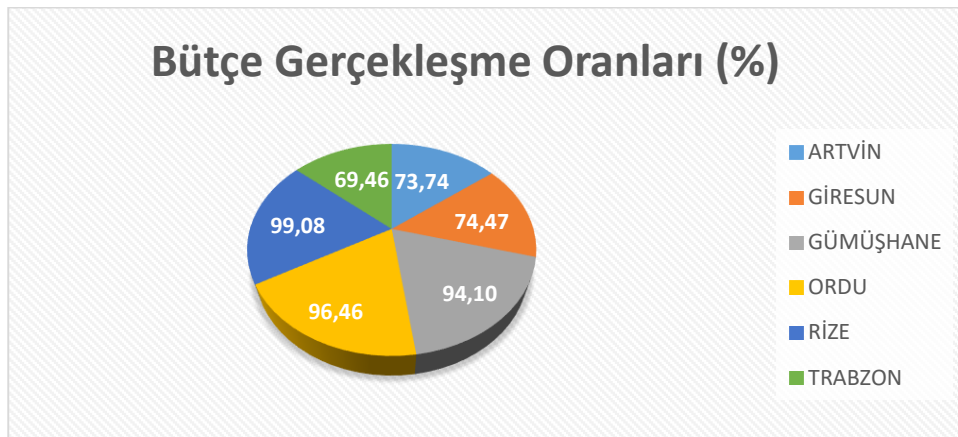
2.4. Bütçe Gerçekleşmeleri

Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı tarafından 2015 yılı Tarihi, Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması ve Geliştirilmesi Mali Destek programı kapsamında toplam 19 proje ile sözleşme yapılmış ve 16 proje başarılı bir şekilde tamamlanmıştır. Toplam program bütçesi 17.180.000 TL'dir. Program bütçesinin tamamına yakını sözleşmeye bağlanmış; sözleşmeye bağlanan proje bütçesinin ortalama gerçekleşme oranı ise %84.25 olmuştur.

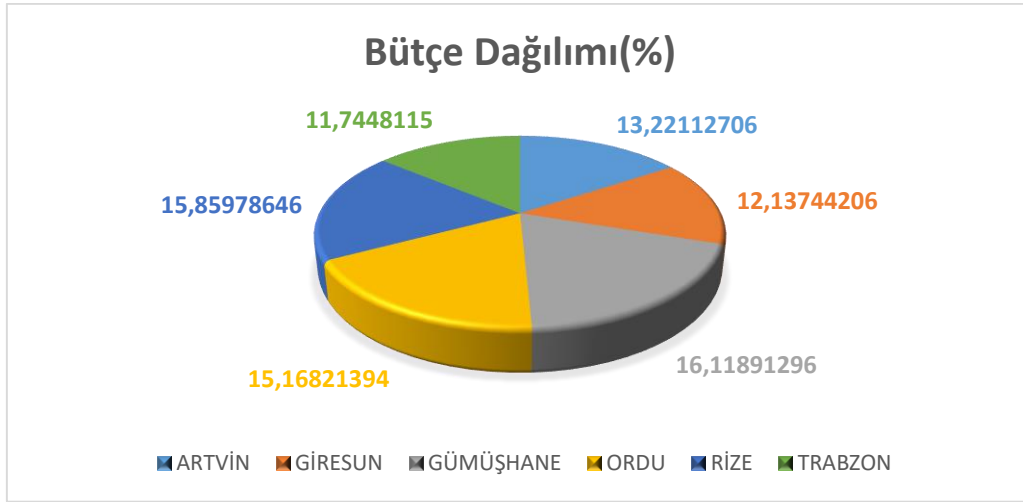
Tablo 5: 2015 TKD MDP Bütçe Gerçekleşmeleri

İller	Sözleşmeye Bağlanan Bütçe	Başarılı Tamamlanan Proje Bütçesi
ARTVİN	3.080.255	2.271.291
GİRESUN	2.800.000	2.085.122
GÜMÜŞHANE	2.942.580	2.769.109
ORDU	2.701.419	2.605.786
RİZE	2.750.000	2.724.593
TRABZON	2.905.000	2.017.671
Toplam	17.179.254	14.473.572

Grafik 3: Sözleşme Yapılan Projelerin Bütçe Gerçekleşmeleri (% dağılım)

Grafik 4. İllerin Program Bütçesinden Aldıkları Pay (% dağılım)

3. Programın Değerlendirilmesi

3.1. Değerlendirmede Kullanılan Yöntem

Bu çalışma Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın (DOKA) 2015 yılında çıktığı "Tarihi, Kültürel Değerlerin Korunması ve Geliştirilmesi Mali Destek Programı" ndan yararlanan kurumların destek sayesindeki kazanımları ile desteğin kurumların gelişimine etkisini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın kapsamı, 2015 yılında DOKA'dan bu Mali Destek Programı (MDP) kapsamında destek almış olan ve TR90 Doğu Karadeniz Bölgesi illerinde faaliyet gösteren tamamını Yerel Yönetimlerin oluşturduğu toplam 16 adet kamu kurumudur.

Araştırmada kullanılan anket soruları DOKA Programlama, İzleme ve Değerlendirme Birimi (PİDB) tarafından hazırlanmıştır. Anketlerin saha uygulaması ise 2021 Aralık ayında TÜİK Trabzon Bölge Müdürlüğü personeli tarafından yüz yüze görüşme tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Verilerin analiz edilmesi ve rapor haline getirilmesi çalışmaları ise yine PİDB tarafından yerine getirilmiştir. Anket ve analizler sadece müdahale grubu olan destek almış olan firmalar üzerinde yapıldığı için kontrol grubu ile ilgili herhangi bir analiz yapılmamıştır.

Amaç ve öncelikler kapsamındaki hedeflere ulaşma düzeylerine KAYS üzerinden çekilen veriler ile anket sorularından elde edilen verilerin karşılaştırılmasından ulaşılmaya çalışılmıştır. Proje bazlı çıkarılan verilerin tasnif edilmesi ve hedeflere ulaşma düzeyleri derlenerek sınıflandırmaların yapılması sonucunda program bazlı hedefler ve gerçekleşme değerlerine ulaşılmıştır. Değerlendirme kriterleri kapsamındaki analizlerin yapılması aşamasında ise yüz yüze anket çalışmalarından çıkarılan bulgulardan yararlanılmıştır.

Anket için görüşmeler mümkün olduğunca projeden sorumlu kişilerle yapılmış, bu kişilere, iş değişikliği, emeklilik gibi nedenlerle ulaşamadığı durumlarda ise projeden haberdar üst düzey yöneticilerle gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında kurumların tipi, programlardan haberdar olma şekilleri, başvuru nedenleri, destek programları hakkındaki görüşleri, program sayesindeki kazanımları, programlardan beklentilerinin gerçekleşme durumu, desteklerin kurumsal yapıda yol açtığı değişimler, görüş ve önerileri

derlenmiştir. Araştırmada birçok soru çoklu tercih edilebilir seçeneklere sahiptir. Bu tipteki soruların değerlendirilmesi işaretlenen her bir seçeneğe eşit ağırlık verilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Örneğin A kurumu mali destek programına başvuru nedeni olarak tek bir seçenek işaretlemişse bunun ağırlığı 1/1 olarak alınmıştır. Öte yandan B kurumu aynı soru için 3 seçenek işaretlemişse her bir seçeneğin ağırlığı 1/3 olarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın sonuçları, DOKA'nın benzer hedeflere ve kurumlara yönelik proje teklif çağrısı olan 2013 yılı "Kültür ve Turizme Yönelik Altyapı Mali Destek Programı" etki değerlendirmesi sonuçlarıyla mümkün olduğunca karşılaştırılmıştır. Ayrıca TÜİK ve Çevre Şehircilik Bakanlığı tarafından yayınlanan Turizm verileri de gerek il bazında gerekse bölgesel bazda değerlendirilerek DOKA desteklerinin muhtemel etkileri analiz edilmiştir.

3.2. Amaç ve Öncelikler Kapsamında Hedeflere Ulaşılma Düzeyi

2015 yılı Tarihi, Kültürel Değerlerin Korunması ve Geliştirilmesi Mali Destek Programının genel amacı Bölgede yaşanabilir mekânlar ve sürdürülebilir bir çevre oluşturulması vizyonu ile doğal, tarihi ve kültürel dokuya sahip alanların birer çekim merkezi olarak değerlendirilmesi ve bu alanlardan turizm amaçlı yararlanılabilmesinin sağlanmasıdır.

Programın özel amacı ise Bölgenin mimari dokusu göz önünde bulundurularak doğal, tarihi ve kültürel değerlerin ortaya çıkarılması, korunarak geliştirilmesi ve yöresel kimliğin ön planda olduğu sağlıklı ve düzenli bir çevrenin oluşturulmasıdır.

Program Öncelikleri:

- Yöresel, geleneksel ve özgün mimari doku göz önünde bulundurularak bölgedeki mevcut doğal, tarihi ve kültürel değerlere sahip alanların (meydan, sokak, mahalle vb. alanlarda) turizm değeri haline getirilmesi amacıyla korunması, iyileştirilmesi ve yeniden ortaya çıkarılması,
- Bölgenin tarihi ve kültürel mirası, yöresel kimliği ve özgün mimari yapısına uygun yeni alanlar oluşturularak bu alanların turizm değeri haline getirilmesi,
- Sit alanı ilan edilmiş, koruma planı hazır durumda veya onay aşamasında olan yerlerde; tarihi, kültürel ve doğal varlıkların yakın çevresi ile bir bütün halinde korunarak turizme kazandırılması

Programda en fazla başvuru birinci öncelik "Yöresel, geleneksel ve özgün mimari doku göz önünde bulundurularak bölgedeki mevcut doğal, tarihi ve kültürel değerlere sahip alanların (meydan, sokak, mahalle vb. alanlarda) turizm değeri haline getirilmesi amacıyla korunması, iyileştirilmesi ve yeniden ortaya çıkarılması" kapsamında yapılmıştır.

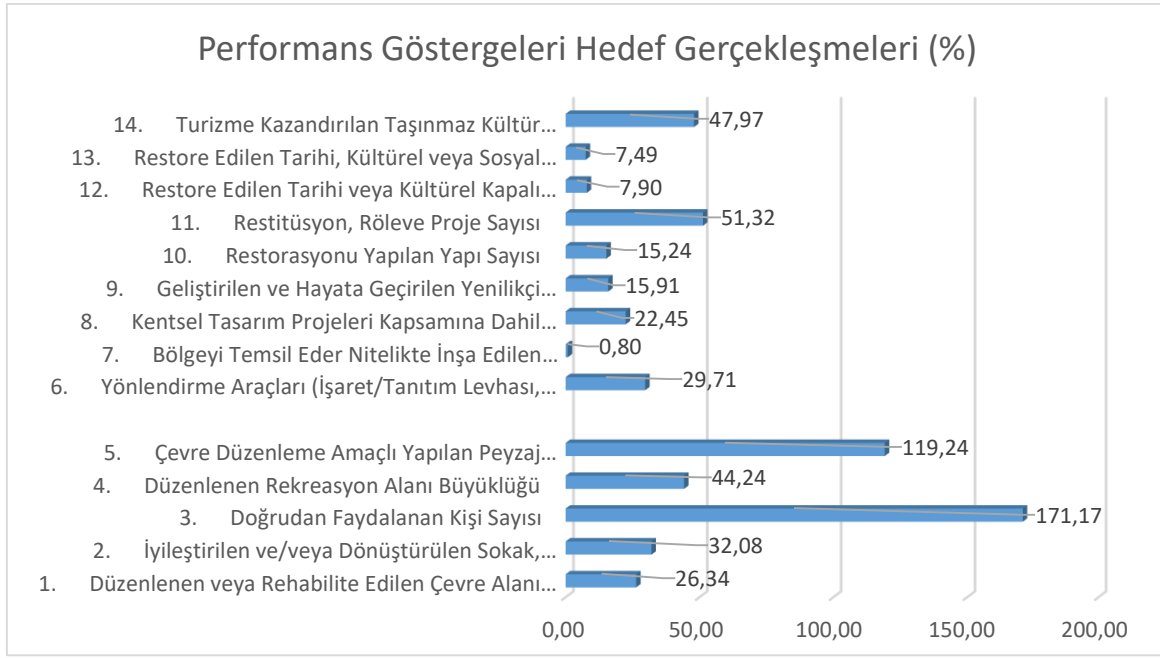
Öncelikler kapsamında uygulanan projelerden derlenen 14 adet performans kriterinden 12 tanesinde gerçekleşme miktarı hedef değerlerin altında kalmış, 2 adet performans kriterinde ise hedef değerlerin çok üzerinde gerçekleşme değeri oluşmuştur. Hedef değerlere ulaşma oranı ortalama %42,2 olarak gerçekleşmiştir. Tamamlanan projelerden 6 adet proje görüntü kirliliğini önlemeye yönelik yöresel mimariye

uygun cephe yenileme ve küçük ölçekli onarım işleri, 3 adet projede tarihi kültürel değerlerin restorasyonu ve turizme kazandırılması, 7 adet proje ise turizm değeri taşıyan alanların altyapı ve üstyapı eksikliklerinin giderilerek sunulan hizmet kalitesinin artırılması amacına hizmet etmiştir.

Tablo 6: Öncelikler Bazında Hedef Gerçekleşmeleri

Öncelik	Performans Göstergesi	Hedef	Gerçekleşen
Öncelik 1.	1. Düzenlenen veya Rehabilit Edilen Çevre Alanı Büyüklüğü (m2)	269.719	71.050
	2. İyileştirilen ve/veya Dönüştürülen Sokak, Cadde vb. Sayısı (adet)	53	17
Öncelik 2.	3. Doğrudan Faydalanan Kişi Sayısı (kişi)	1.663.964	2.848.127
	4. Düzenlenen Rekreasyon Alanı Büyüklüğü (m2)	211.485	93.555
	5. Çevre Düzenleme Amaçlı Yapılan Peyzaj Çalışması Büyüklüğü (m2)	46.000	54.850
	6. Yönlendirme Araçları (İşaret/Tanıtım Levhası, Aydınlatma Elemanı, Kiosk vb.) Sayısı (adet)	239	71
	7. Bölgeyi Temsil Eder Nitelikte İnşa Edilen Sembol ve Anıt Sayısı (adet)	503	4
	8. Kentsel Tasarım Projeleri Kapsamına Dahil Edilen Alan Büyüklüğü (m2)	143.402	32.200
	9. Geliştirilen ve Hayata Geçirilen Yenilikçi Kentsel Hizmet Uygulaması Sayısı (adet)	44	7
Öncelik 3.	10. Restorasyonu Yapılan Yapı Sayısı (adet)	702	107
	11. Restitüsyon, Röleve Proje Sayısı (adet)	76	39
	12. Restore Edilen Tarihi veya Kültürel Kapalı Alan Büyüklüğü (m2)	20.885	1.650
	13. Restore Edilen Tarihi, Kültürel veya Sosyal Açık Alan Büyüklüğü (m2)	53.792	4.030
	14. Turizme Kazandırılan Taşınmaz Kültür Varlıklarının Sayısı (adet)	123	59

Grafik 5: Öncelikler Bazında Hedef Gerçekleşmeleri (% dağılım)

3.3. Değerlendirme Kriterleri Kapsamında Programın İncelenmesi

3.3.1 İlgililik

İlgililik kriteri ile 2015 yılı Tarihi, Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması ve Geliştirilmesi Mali Destek Programı kapsamında belirlenmiş olan ve Tablo 7’de belirtilen önceliklerin programın uygulandığı dönemde geçerli olan ulusal ve bölgesel planların öncelik ve hedeflerine hizmet edip etmediği ölçülmeye çalışılmıştır.

Tablo 7: Programın Öncelik Dağılımı

Öncelikler	Tamamlanan Proje Sayısı
1. Yöresel, geleneksel ve özgün mimari doku göz önünde bulundurularak bölgedeki mevcut doğal, tarihi ve kültürel değerlere sahip alanların (meydan, sokak, mahalle vb. alanlarda) turizm değeri haline getirilmesi amacıyla korunması, iyileştirilmesi ve yeniden ortaya çıkarılması	7
2. Bölgenin tarihi ve kültürel mirası, yöresel kimliği ve özgün mimari yapısına uygun yeni alanlar oluşturularak bu alanların turizm değeri haline getirilmesi	6
3. Sit alanı ilan edilmiş, koruma planı hazır durumda veya onay aşamasında olan yerlerde; tarihi, kültürel ve doğal varlıkların yakın çevresi ile bir bütün halinde korunarak turizme kazandırılması	3

DOKA’nın amacı, yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle Ulusal ve Bölgesel ölçekteki plan ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu bir şekilde bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmaktır. Bu kapsamda hazırlanan Doğu Karadeniz Bölge Planı (2014-2023) sosyal, çevresel, ekonomik, mekânsal ve kültürel öncelikler etrafında öngördüğü kalkınma modeli ve bu modele göre tasarlanan gelişme eksenleri, amaçlar ve stratejilerden oluşmaktadır. Planda TR90 Bölgesi’nin vizyonu; “Ekonomisi yenilikçi ve rekabetçi, kır-kent bütünlüğünü sağlayarak sosyal refah ve yaşam kalitesini geliştirmiş, yaşanabilir mekânlar, sürdürülebilir bir çevre ve yüksek insan kalitesine sahip

Doğu Karadeniz” olarak tanımlamıştır.

Bölgede turizme verilen önem Bölge Planı’nda ele alınmaya devam edilmiş; “Yaşanabilir Mekânlar ve Sürdürülebilir Çevre” ve “Yenilikçi ve Rekabetçi Ekonomi” eksenini altında belirlenen amaçlarla Turizm Sektörü gelişimini bölge halkının refah ve yaşam kalitesini artıracak şekilde belirlenmiş, bu kapsamda da izlenecek stratejiler tanımlanmıştır.

Mali destek programının amaç ve öncelikleri hazırlanırken incelenen bölgesel ölçekteki diğer bir rapor da DOKAP Bölge Kalkınma İdaresi tarafından hazırlanmış olan DOKAP Eylem Planı’nda (2014-2018) “Turizm ve Çevresel Sürdürülebilirlik” gelişme eksenini başlığında belirlenmiş olan alttaki husus göz önünde bulundurulmuş ve programın öncelikleri arasında yer almasına dikkat edilmiştir.

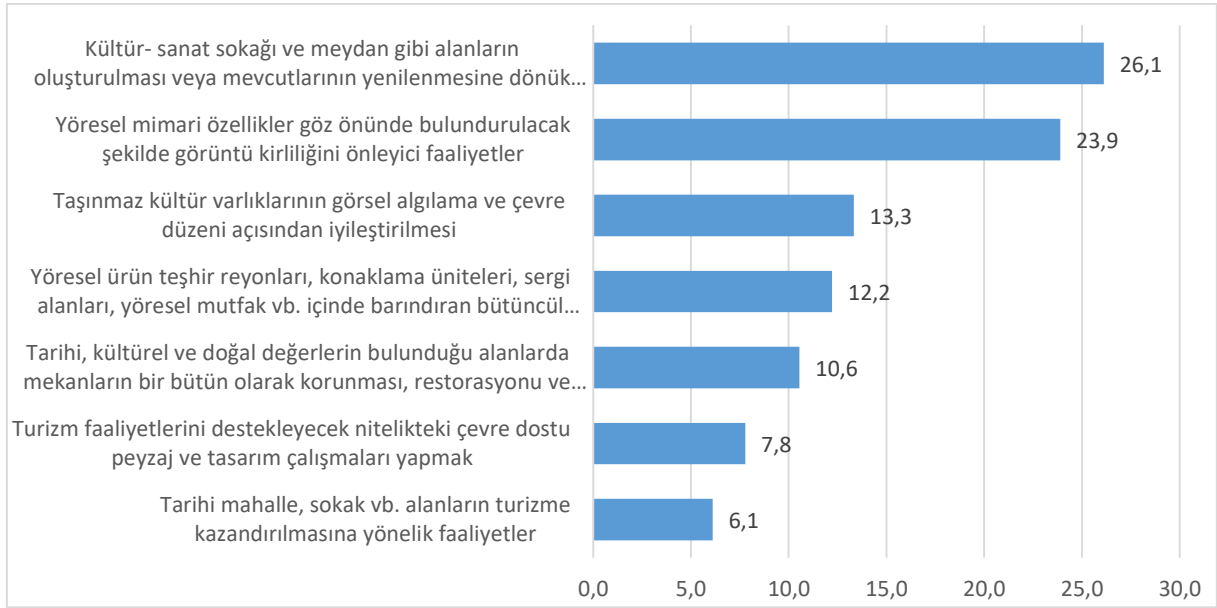
- ✓ Yaşanılabilir şehirler yaklaşımına uygun şehirlerde atık, hava, gürültü ve görüntü kirliliğinin önlenmesi; enerji, su ve kaynak verimliliği, geri kazanımla çevre dostu malzeme kullanımı gibi uygulamalarla çevre duyarlılığı ve yaşam kalitesi artırılabilecektir. (MDP Öncelik 2)

2015 yılı Tarihi, Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması ve Geliştirilmesi Mali Destek Programı amaç ve öncelikleri belirlenirken ulusal planlar da göz önünde bulundurulmuş, program önceliklerinin Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan Onuncu Kalkınma Planı’nda (2014-2018) turizm sektörü ile ilgili belirlenen amaç, hedef ve politikalardan aşağıdaki hususlara hizmet etmesi amaçlanmıştır;

- ✓ Doğal ve kültürel değerlerin koruma-kullanma dengesinin gözetilmesi ve nitelikten ödün vermeden sürdürülebilir bir büyümenin gerçekleştirilmesi (MDP Öncelik 3)
- ✓ Turizmde nitelikli işgücü, tesis ve hizmet kalitesiyle uluslararası bir marka haline gelmesi; daha üst gelir grubuna hitap edecek şekilde turizm ürün ve hizmetlerinin çeşitlendirilmesi ve iyileştirilmesi; turizm değer zincirinin her bileşeninde kalitenin artırılması ve sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde bölgesel kalkınmada öncü bir sektör haline gelmesi temel amaçtır. (MDP Öncelik 1)
- ✓ Çevreye duyarlı ve sorumlu turizm anlayışı kapsamında sürdürülebilir turizm uygulamaları geliştirilecek, turizmin sosyo-kültürel ve çevresel olumsuzlukları azaltılacaktır (MDP Öncelik1, Öncelik 2)

MDP’den yararlanan kurumların tamamı programın bölgedeki koşullara ve yararlanıcıların ihtiyaçlarına uygun olduğunu belirtmiştir. Programa öncelikli başvuru nedenleri arasında %26.1 ile kültür ve turizm değeri taşıyan alanlarda yerli ve yabancı turistlerin ziyaret edip vakit geçirebileceği kültür- sanat sokağı ve meydan gibi alanların oluşturulması veya mevcutlarının yenilenmesine dönük faaliyetler ve %23.9 ile kent merkezlerini turizmde bir değer olarak ön plana çıkarabilmek amacıyla yöresel mimari özellikler göz önünde bulundurulacak şekilde görüntü kirliliğini önleyici faaliyetler ön plana çıktığı belirlenmiştir. Bu iki neden programa başvuru nedenlerinin yarısını oluşturmaktadır.

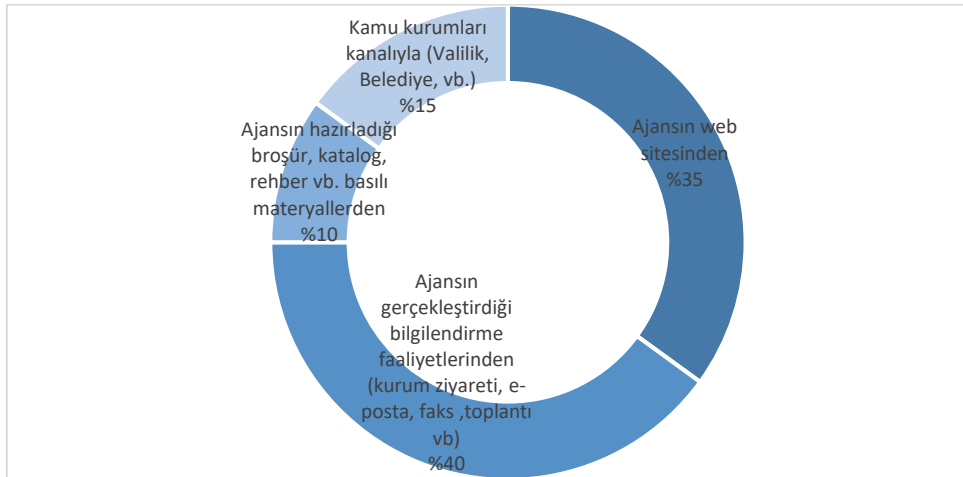
Grafik 6: Programa katılım nedenleri(% dağılımı)

3.3.2 Etkinlik

Yararlanıcı kurumlar MDP hakkında temelde iki kaynak üzerinden haberdar olduklarını belirtmişlerdir. Bu kapsamda MDP yararlanıcılarının %40'ı programlardan DOKA'nın gerçekleştirdiği bilgilendirme faaliyetleri yoluyla(kurum ziyareti, toplantı vb.), %35'i ise DOKA'nın web sitesi yoluyla programdan haberdar olduğunu ifade etmiştir.

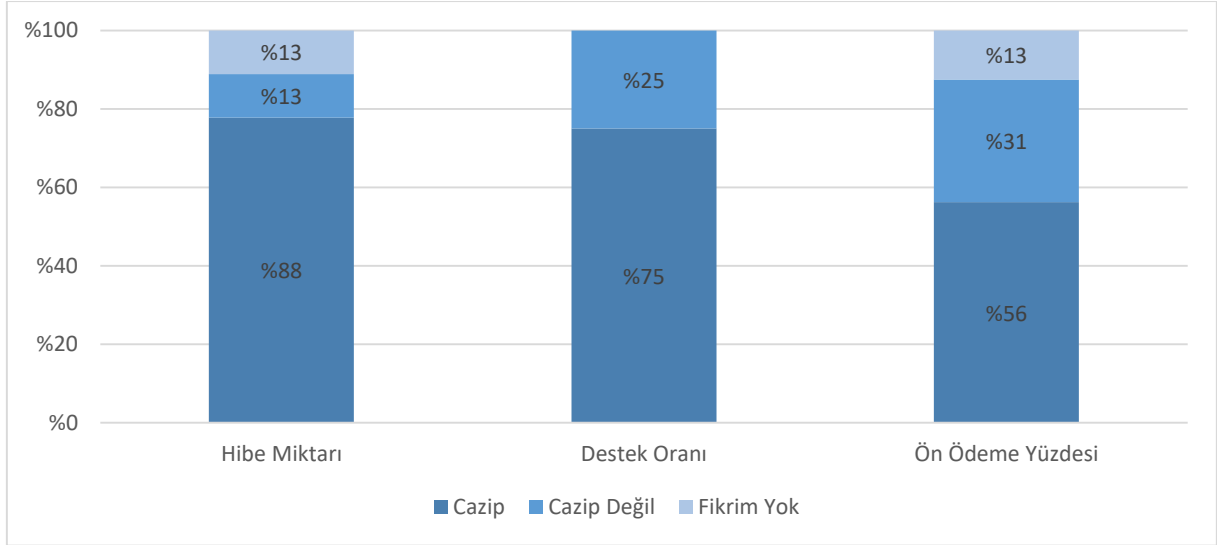
Grafik 7: Programdan haberdar olma yolları (% dağılım)

Mali destek programı finansal cazibe açısından değerlendirildiğinde, yararlanıcı kurumların hibe miktarını destek oranına göre daha cazip bulduğu belirlenmiştir. Hibe miktarını cazip bulanların oranı %88, destek oranını cazip bulanların oranı ise %75 civarındadır. Öte yandan ön ödeme yüzdesini cazip bulanların oranı

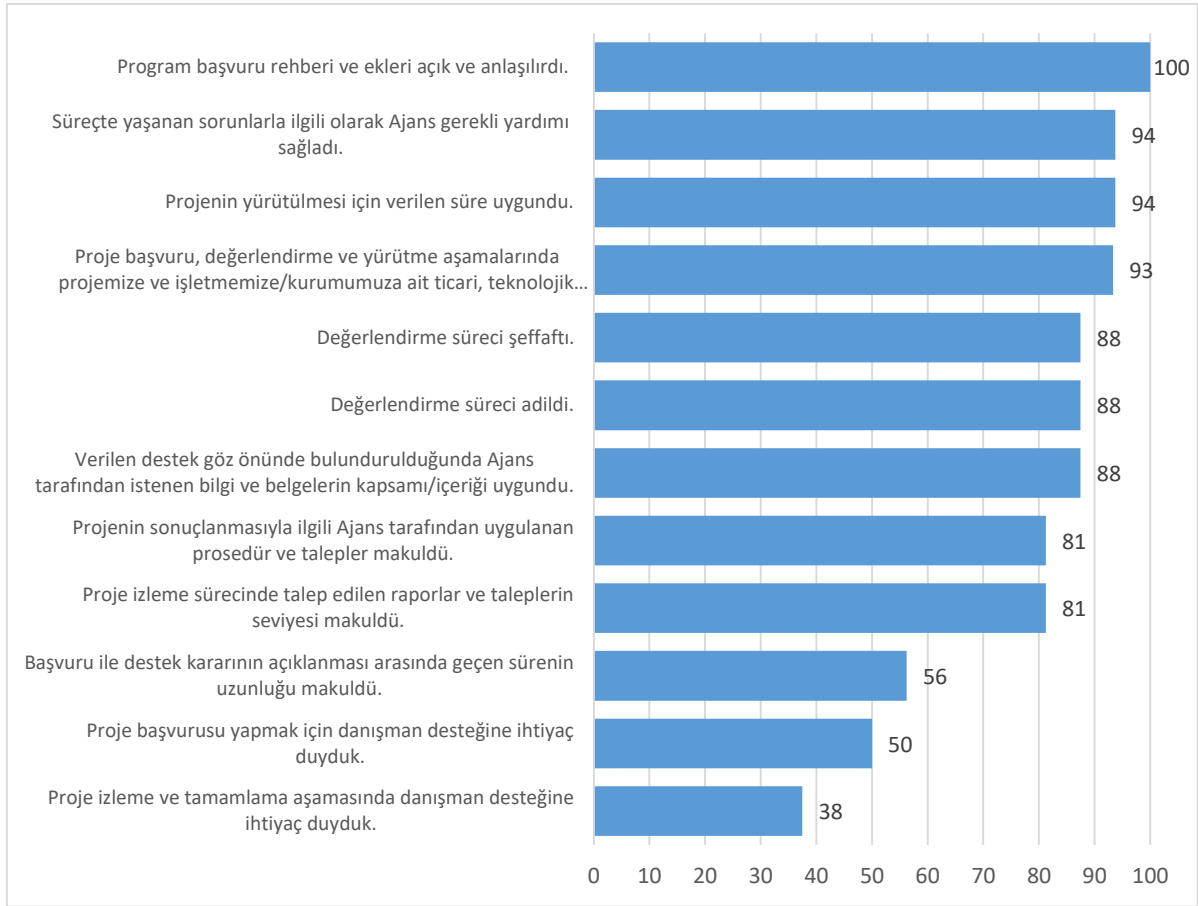
%56 civarında, cazip olmadığını ifade edenlerin oranı %31, bununla ilgili fikri olmadığını belirtenlerin oranı ise %13 civarındadır

Grafik 8: Programın finansal cazibesi (% dağılım)

Projenin tüm aşamaları göz önüne alındığında, kurumların genel olarak deneyimlediği süreci %79 oranında olumlu karşıladığı görülmüştür (Grafik-9). Program başvuru rehberi ve eklerinin açık ve anlaşılır olduğunu, süreçte yaşanan sorunlarla ilgili olarak Ajans gerekli yardımı sağladığını, projenin yürütülmesi için verilen sürenin uygun olduğunu ve proje süreci boyunca kurumun ticari, teknolojik ve finansal gizliliğinin Ajans tarafından güvenceye alındığını ifade edenlerin oranı %90'ların üzerindedir. Öte yandan projenin başvurusu, izleme ve tamamlanma aşamalarında danışman desteğine ihtiyaç duyduğunu belirtenlerin oranı görece olarak daha düşük düzeydedir.

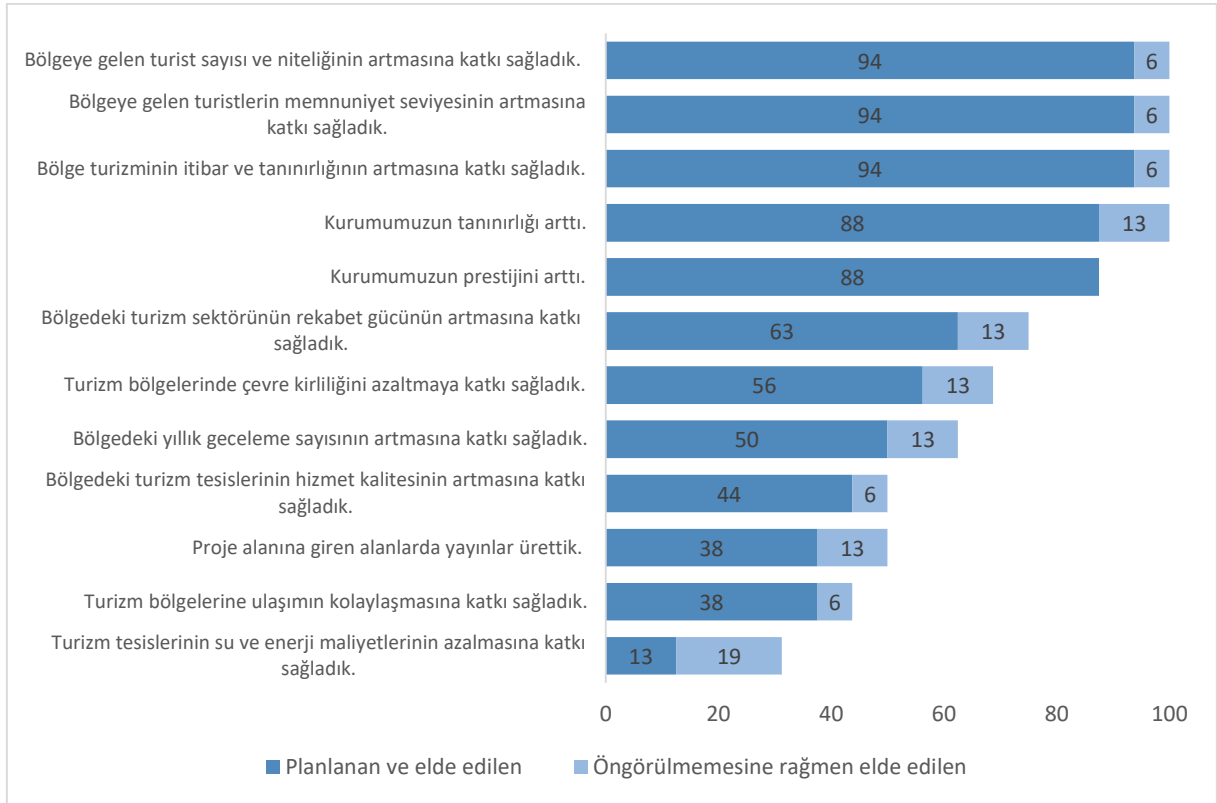
Grafik 9: Program başvuru ve genel süreçlerine ilişkin görüşler (% dağılım)

3.3.3 Etkililik

MDP yararlanıcısı kurumların proje öncesi planladıkları hedeflere büyük oranda ulaştıkları belirlenmiştir. Görüşme yapılan yararlanıcıların tamamı proje sayesinde planlanan en az bir hedefe ulaşmıştır. Proje öncesi öngörülen hedefler kapsamında yararlanıcı kurumların %94'ü bölgeye gelen turistlerin sayısının, niteliğinin ve memnuniyet seviyesinin yükseldiğini, aynı zamanda, bölge turizminin itibar ve tanınırlığının artmasına katkı sağladıklarını ifade etmiştir. Öte yandan kurumların en az düzeyde planladığı ve gerçekleştirdiği hedefler arasında %13 ile Turizm tesislerinin su ve enerji maliyetlerinin azalmasına katkı, ve %38 ile turizm bölgelerine ulaşımın kolaylaşmasına ve turizm tesislerinin su ve enerji maliyetlerinin azalmasına katkı bulunmaktadır. Bunun yanında, ilgili kurumun tanınırlığının artması, turizm tesislerinin enerji ve su maliyetlerinin azalmasına katkı sağlanması, bölge turizminin rekabet gücünün artması, geceleme sayısının artması çevre kirliliğinin azalması proje öncesinde öngörülmemesine rağmen gerçekleşen hedefler arasındadır.

Grafik 10: Yararlanıcıların proje çıktıları sayesinde ulaştıkları sonuçlar(% dağılım)

Araştırma kapsamında kurumların program sayesinde elde ettikleri çıktılar da sorgulanmıştır. MDP yararlanıcısı 16 kurumun tamamı tablo-8’de belirtilen çıktılardan en az birini, bunların 14’ü en az ikisini, 6’sı ise en az beşini elde ettiğini belirtmiştir. Tablo-8’de elde edilen tüm çıktılar listelenmektedir. En çok elde edilen çıktılar 10 kurumun rekreasyon alanı düzenlemesi, 9 kurumun ise çevre alanı düzenleme veya rehabilitasyonu ile çevre düzenleme amaçlı peyzaj çalışması bulunmaktadır. Elde edilen çıktılar kapsamında 8 kurum tarafından toplam 59 taşınmaz kültür varlığının turizme kazandırılması ve 10 kurum tarafından 90000 m2’nin üzerinde bir alanın rekreasyon düzenlemesinin yapılması ön plana çıkmaktadır.

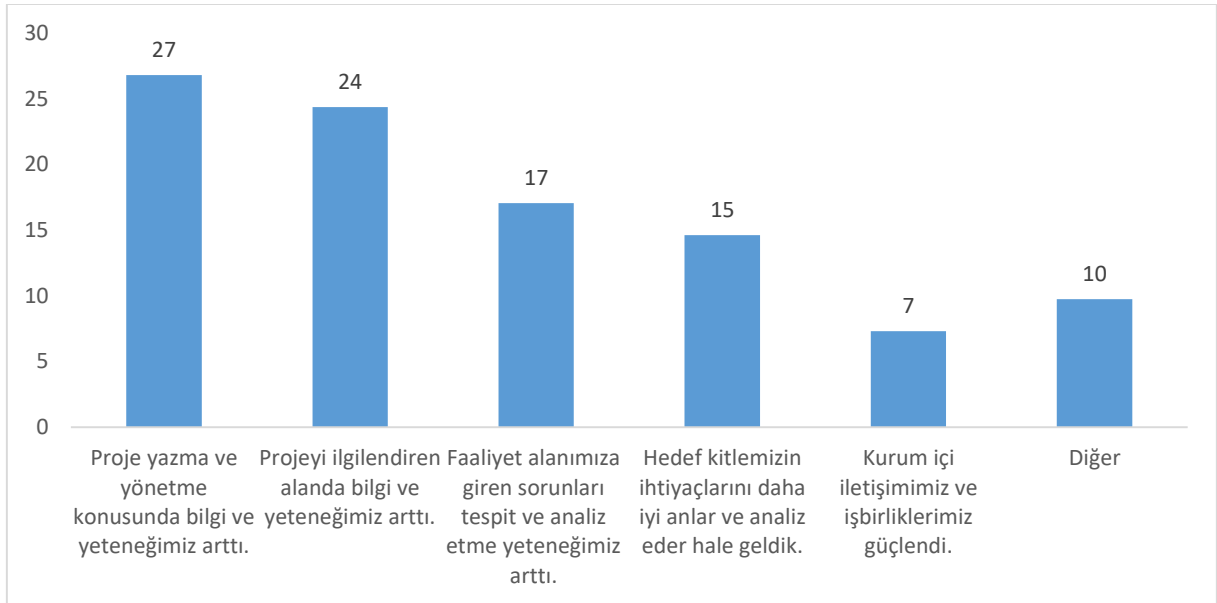
Tablo 8: Program sayesinde kurumların elde ettiği çıktılar

Program Çıktıları	Kurum Sayısı	Toplam Çıktı
Düzenlenen Rekreasyon Alanı Büyüklüğü (m2)	10	93555
Düzenlenen veya Rehabilite Edilen Çevre Alanı Büyüklüğü (m2)	9	71050
Çevre Düzenleme Amaçlı Yapılan Peyzaj Çalışması Büyüklüğü (m2)	9	54850
Restorasyonu Yapılan Yapı Sayısı (adet)	7	107
Restitüsyon, Röleve Proje Sayısı (adet)	5	39
Restore Edilen Tarihi, Kültürel veya Sosyal Kapalı Alan Büyüklüğü (m2)	3	1650
Restore Edilen Tarihi, Kültürel veya Sosyal Açık Alan Büyüklüğü (m2)	2	4030

Turizme Kazandırılan Taşınmaz Kültür Varlıklarının Sayısı (adet)	8	59
Tanıtım ve Yönlendirme Araçları (Tanıtım Levhası, Aydınlatma Elemanı, Kiosk vb.) Sayısı (adet)	7	71
İyileştirilen ve/veya Dönüştürülen Sokak, Cadde vb. Sayısı (adet)	6	17
Kentsel Tasarım Projeleri Kapsamına Dahil Edilen Alan Büyüklüğü (m2)	4	32200
Bölgeyi Temsil Eder Nitelikte İnşa Edilen Sembol ve Anıt Sayısı (adet)	4	4
Geliştirilen ve Hayata Geçirilen Yenilikçi Kentsel Hizmet Uygulaması Sayısı (adet)	5	7

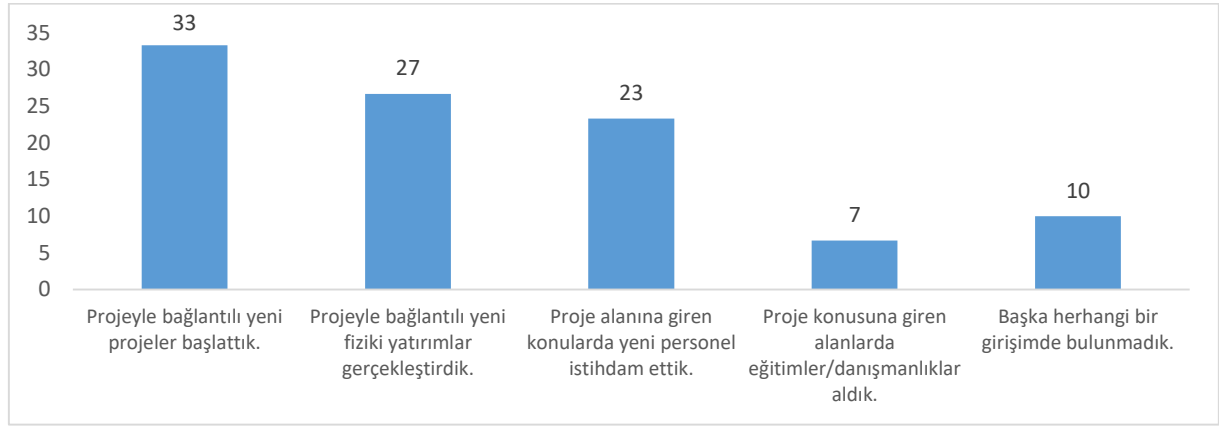
Programın ne tür yeni ve farklı uygulamalara, yaklaşımlara ve davranışsal değişimlere yol açtığı incelendiğinde, kurumların %27'si program yazma ve yönetme konusunda bilgi ve becerilerinin arttığını, %24 ise projeyi ilgilendiren alanlarda bilgi ve yeteneklerinin arttığını ifade etmiştir (Grafik 11). Aynı şekilde faaliyet alanımıza giren sorunları tespit ve analiz etme yeteneğimiz arttığını belirtenlerin oranı %17 olmuştur. Öte yandan sadece iki kurum DOKA projesinin kurumunda farklı bir uygulamaya ve/veya davranışsal değişikliğe yol açmadığını (diğer seçeneği altında toplulaştırılan) belirtmiştir.

Grafik 11: Proje sayesinde ortaya çıkan davranışsal değişiklikler(% dağılım)

Ayrıca, MDP'nin kurumlara proje bütçesini kullanmadan da farklı yatırımlara yönelme potansiyeli oluşturduğu tespit edilmiştir (Grafik-12). Yararlanıcı kurumların üçte biri projeye bağlantılı yeni projelere başladığını, dörtte birinden fazlası ise projeye bağlantılı fiziki yatırımlar gerçekleştirdiğini ifade etmiştir. Aynı şekilde işletmelerin %23'u proje alanına giren konularda yeni personel istihdam ettiğini belirtmiştir. Öte yandan, %10'luk bir kısım projenin haricinde herhangi bir girişimde bulunmadığını ifade etmiştir.

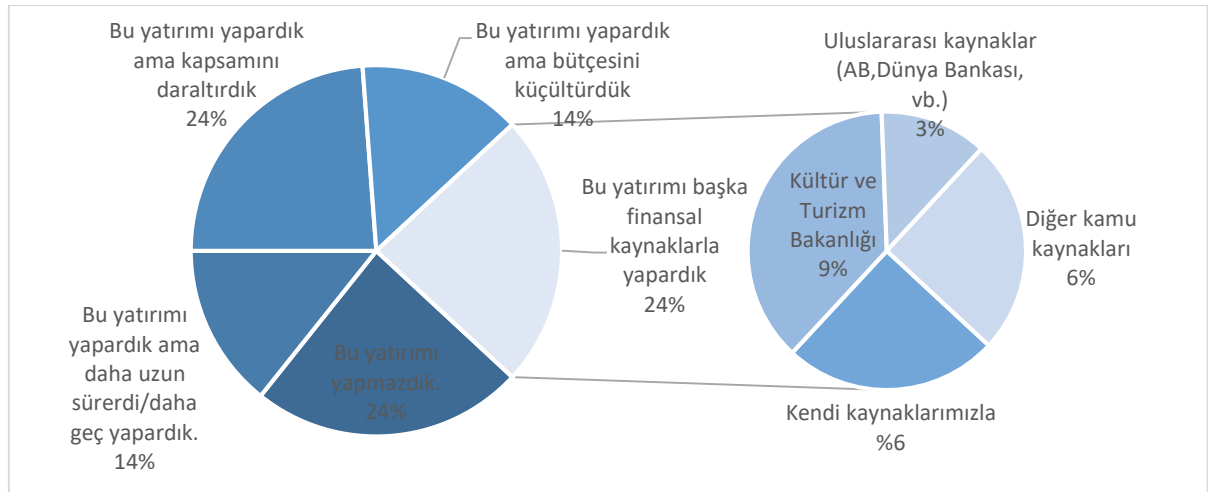
Grafik 12: Proje sayesinde yararlanıcıların attıkları ilave adımlar(% dağılım)

3.3.4 Etki

MDP'den yararlanan kurumların büyük kısmı (%76), bu program olmasaydı farklı şekillerde aynı projeyi hayata geçireceklerini ifade etmişlerdir. Kurumların yaklaşık %52'si DOKA desteği olmasaydı daha uzun sürede, kapsamı daraltılarak veya proje bütçesi küçültülerek kendi imkanlarıyla; %24'ü ise farklı finansal kaynaklarla projeyi gerçekleştireceğini belirtmiştir. Öte yandan kurumların diğer bir %24'lük kesimi DOKA desteği olmasaydı bu yatırıma başlayamayacağını ifade etmiştir.

Grafik 13: DOKA desteği olmaması durumunda proje için atacakları muhtemel adımlar(% dağılım)

2015 Yılı Tarihi, Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması ve Geliştirilmesi Mali Destek Programı'nın yararlanıcı sayısı ve bütçesinin kısıtlı olması, bu program dışında Ajans'ın aynı amaca yönelik olarak uyguladığı diğer faaliyetler, diğer kurum destekleri ve ulusal ve uluslararası etkenler nedeniyle, bölge turizmi verilerindeki gelişmelerin ne kadarlık bir kısmının bu programın etkisinden kaynaklandığını spesifik olarak

tespit etmesi mümkün değildir. Bununla birlikte, programın uygulama sürecinin tamamlandığı ve projelerin faaliyete alındığı 2018 yılından sonraki veriler incelendiğinde özellikle pandemi döneminin olumsuz etkileri, turistik hareketliliğin azalması ve bunun sonucunda turizm tesislerindeki kapanmaların etkisi ile mali destek programı kapsamında hizmete açılan tesislerin il verilerine sınırlı oranlarda katkı verdiği buna rağmen il ve bölge bazlı verilerin genel olarak Türkiye ortalamasının üstünde gerçekleştiği görülmektedir.

TÜİK ve Kültür Turizm Bakanlığı tarafından ilan edilen 2018 ve 2021 verileri “Bakanlık Belgeli Tesis Sayısı” bakımından karşılaştırıldığında sadece 1 ilde artış olduğu; 3 ilde azalma olduğu, 2 ilde ise sabit kaldığı gözlemlenmektedir. Aynı veri için TR90 verileri Türkiye geneli ile karşılaştırıldığında konaklama tesisi sayısı TR90 illerinde % 1’e yakın azalırken Türkiye genelinde % 3.5 artmıştır. Aynı dönemde, “Belediye Belgeli Konaklama Tesis Verileri” incelendiğinde 1 ilde azalma olurken, 1 ilde sabit kalmış diğer 4 ilde ise artış olmuştur. TR 90 verileri ortalaması ise Türkiye ortalamasının üstünde artış göstererek TR90’da %51 artış olurken Türkiye genelinde %20 artış olmuştur.

Tablo 9: TR90 Bakanlık Belgeli Konaklama Tesis Verileri

	2018			2021		
İl	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
Artvin	20	1144	2266	13	658	1 308
Giresun	35	1206	2390	34	1 070	2 122
Gümüşhane	7	291	576	7	301	594
Ordu	46	2094	4134	46	2 080	4 111
Rize	25	1393	2863	23	1 329	2 712
Trabzon	96	6062	12746	105	5 899	12 175
TR 90 Toplam	229	12190	24975	228	11 337	23 022
Türkiye Geneli	4906	569837	1199995	5 084	564 590	1 188 791

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Turizm İstatistikleri

Tablo 10: TR90 Belediye Belgeli Konaklama Tesis Verileri

	2018			2021		
İl	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı

Artvin	55	1 139	2 331	87	1807	3657
Giresun	37	648	1 337	49	844	1863
Gümüşhane	25	443	948	14	266	554
Ordu	32	582	1 252	32	610	1323
Rize	37	1 234	2 681	52	1415	3077
Trabzon	50	1 435	3 191	124	3056	6784
TR 90 Toplam	236	5 481	11 740	358	7 998	17 258
Türkiye Geneli	7 671	231 001	511 076	9239	268846	606590

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Turizm İstatistikleri

2018 yılı “Bakanlık Belgeli Tesislerin Konaklama Verileri” 2021 yılı ile karşılaştırıldığında “Tesis Geliş Sayısı” bazında 2 ilde artış gösterirken, 4 ilde ortalama %70’lere varan azalma olduğu görülmüştür. Aynı veri bölgesel ve ulusal bazda karşılaştırıldığında TR90 Bölgesi’nde ortalama %71 azalma olurken bu oran Türkiye genelinde ortalama %90’lara ulaşmıştır. “Geceleme” verisi değerlendirildiğinde yine 2 ilde artış olurken, 4 ilde azalmalar olduğu görülmektedir. Aynı veri TR90 Bölgesi’nde % 70 azalırken, Türkiye genelinde %95 oranında azaldığı görülmektedir. 2018 yılı “Belediye Belgeli Tesislerin Konaklama Verileri” 2021 yılı verileri ile karşılaştırıldığında “Tesis Geliş Sayısı” bakımından 3 ilde artış gösterirken 3 ilde azalış olduğu görülmüştür. TR 90 verileri Türkiye geneli ile karşılaştırıldığında TR90 Bölgesi’nde ortalama %29 azalma olurken, Türkiye genelinde %91’lik azalma olduğu görülmektedir. “Geceleme” verisi incelendiğinde yine 3 ilde artış olurken 3 ilde azalmanın olduğu; TR90 bazında %12’lik azalma olurken, Türkiye genelinde %92’lere varan azalma olduğu görülmüştür.

“Tesis Sayısı/Tesis Geliş Sayısı” ve “Geceleme” verilerinde gerek Bakanlık belgeli tesislerde gerekse de Belediye belgeli tesislerde TR90 Bölgesi’nin Türkiye ortalamasının üstünde performans gösterdiği görülmektedir. Özellikle Belediye Belgeli Tesis Sayısındaki artışların DOKA tarafından verilen desteklerle yapılan projelerin etkili olduğu değerlendirilmektedir. Tesislere Geliş Sayısı ve Geceleme sayılarının Belediye belgeli tesislerde Türkiye ortalamasının çok üzerinde olmasının sebebinin ise Pandemi nedeniyle büyük şehirlerde kapanmaların olması nedeniyle özellikle yerli turistlerin doğa ve yayla turizmine yönelmelerinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

Tablo 11: TR90 Bakanlık Belgeli Tesislerin Konaklama Verileri

	2018				2021			
İl	Tesis Geliş Sayısı	Geceleme	Ortalama Kalış Süresi	Doluluk Oranı	Tesis Geliş Sayısı	Geceleme	Ortalama Kalış Süresi	Doluluk Oranı

Artvin	455	8 364	18,38	50,51	6 354	11 196	1,76	30,49
Giresun	5 921	8 527	1,44	33,84	9 554	15 409	1,61	30,65
Gümüşhane	6 207	14 323	2,31	34,60	2 241	4 987	2,23	31,60
Ordu	149 727	224 795	1,50	34,92	22 753	31 558	1,39	32,14
Rize	23 317	29 574	1,27	51,34	5 908	9 554	1,62	17,97
Trabzon	75 094	142 168	1,89	32,01	31 403	58 750	1,87	19,87
TR 90 Toplam	260 721	427 751	4,47	39,54	78 213	131 454	1,75	27,12
Türkiye Geneli	50344818	144415267	2,87	56,43	3 673 544	8 410 138	2,29	36,16

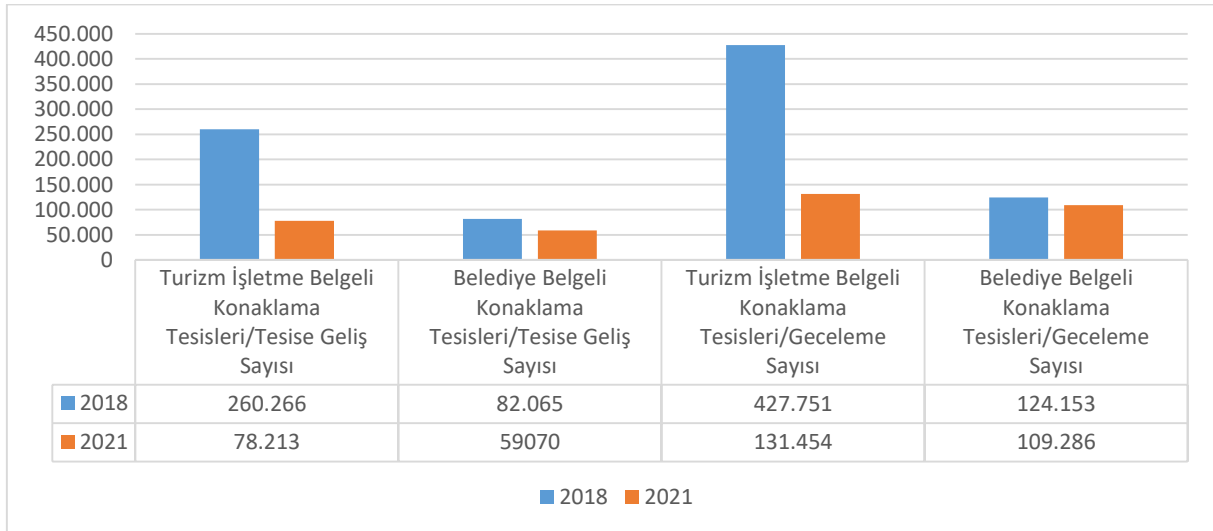
Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Turizm İstatistikleri

Tablo 12: TR90 Belediye Belgeli Tesislerin Konaklama Verileri

	2018				2021			
İl	Tesise Geliş Sayısı	Geceleme	Ortalama Kalış Süresi	Doluluk Oranı	Tesise Geliş Sayısı	Geceleme	Ortalama Kalış Süresi	Doluluk Oranı
Artvin	2 951	4 803	1,63	49,41	17 798	36 658	2,06	37,54
Giresun	3 641	3 641	1,00	33,71	7 012	11 056	1,58	27,77
Gümüşhane	10 754	13 652	1,27	19,55	2 538	4 481	1,77	26,96
Ordu	38 278	58 104	1,52	35,32	7 581	10 701	1,41	28,33
Rize	4 152	7 167	1,73	37,56	8 064	18 385	2,28	30,98
Trabzon	22 289	36 786	1,65	33,32	16 077	28 005	1,74	24,59
TR 90 Toplam	82 065	124 153	1,47	34,81	59 070	109 286	1,81	29,36
Türkiye Geneli	21612838	46271455	2,14	38,92	1 885 159	3 888 626	2,06	34,83

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Turizm İstatistikleri

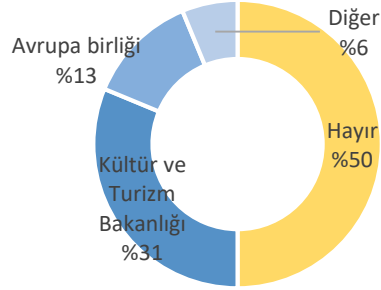
Grafik 14: TR90 Bölgesi Tesise Geliş ve Geceleme Sayıları

3.3.5 Sürdürülebilirlik

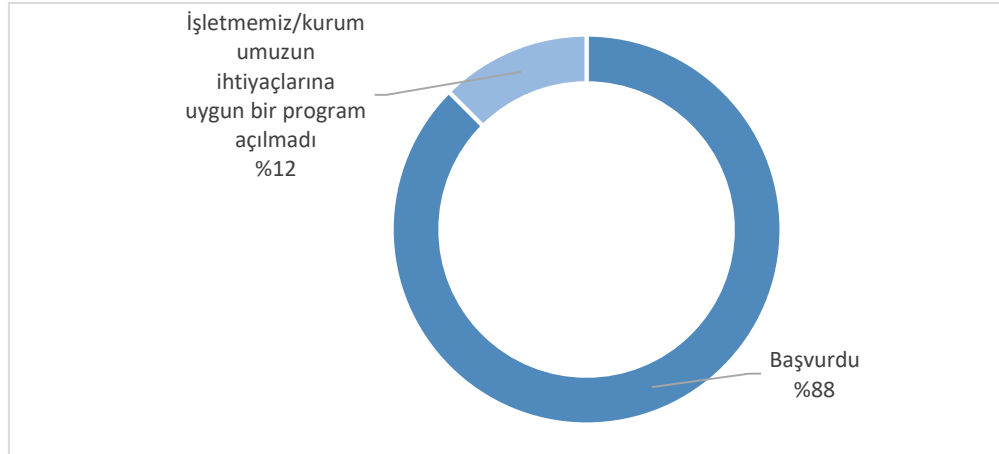
MDP'den yararlanan kurumların yarısı (%50) proje sonrasında başka kurumların destek programlarına da başvurduğunu belirtmiştir. Başvuru yapılan başlıca destekler arasında Kültür ve Turizm Bakanlığı(%31) destekleri ve Avrupa Birliği(%13) fonları bulunmaktadır.

Grafik 15: Diğer kurumların desteklerine başvuru durumu (% dağılım)

Proje desteği almış kurumların %88'i (16 kurumun 14'ü) DOKA'nın sonraki diğer programlarına da başvurduğunu belirtmiştir. Başvuruda bulunmayan iki kurumun gerekçesi ise kurum ihtiyaçlarına uygun bir program açılmaması olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında MDP yararlanıcı kurumlarından DOKA'nın diğer programlarına başvuranların yarısının(7 kurum) diğer kurumların destek program da başvurdukları tespit edilmiştir. Bu başvuruların mevcut projelerin sürdürülebilirlik sorunlarından çok mevcut projelerini tamamlayıcı nitelikte yeni başvurular oluşturma amaçlı ve kaynak varken proje oluşturup kaynaktan pay alma amaçlı başvurular olduğu düşünülmektedir.

Grafik 16: 2015 sonrası DOKA desteklerine başvurmama nedenleri(% dağılım)

Tamamlanan projeler için kurumsal anlamda genel olarak sürdürülebilirlik sorunları olmadığı gibi proje sonrası denetimlerden edindiğimiz bilgiler doğrultusunda yapılan projelerin amacı dışında kullanılma ve atıl durumda kalma gibi bir durumu söz konusu olmamıştır. Yapılan denetimlerde tamamlanan projelerin tamamının bölge ve il turizmine hizmet eder durumda olduğu ve proje başvuru aşamasında belirlenen öncelikler kapsamında değerlendirildiği görülmüştür.

4. Sonuç ve Değerlendirmeler

DOKA'nın 2015 yılında açtığı Tarihi, Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması ve Geliştirilmesi Mali Destek Programı katılımcılarıyla gerçekleştirilen etki değerlendirme araştırmasında elde edilen sonuçlar aşağıdaki şekilde genelleştirilebilir.

Amaç ve önceliklerin ulusal ve bölgesel bazda üst ölçekli plan ve programlarla uyumu irdelendiğinde, program önceliklerinin ulusal bazda Onuncu Kalkınma Planı'nda (2014-2018) Turizm sektörü için belirlenen hedeflere; bölgesel bazda ise DOKAP Eylem Planı'nda (2014-2018) Bölge Turizmi için belirlenen hedeflerle uyumlu olarak hazırlandığı görülmektedir.

Amaç ve öncelikler kapsamında belirlenen performans kriterlerinin hedef değerlere ulaşma düzeyi incelendiğinde ortalama %42.2 düzeyinde gerçekleşme olduğu ve belirlenen 14 performans kriterinden 12'sinin hedef değerinin altında kaldığı tespit edilmiştir.

DOKA'nın mali destek programı yaralanıcı kurumların tamamı tarafından olumlu karşılanmış ve bölge şartlarına uygunluğu genel kabul görmüştür. Proje desteği alan kurumların büyük çoğunluğu(16 kurumun 14'ü) sonraki DOKA programlarına da başvurmuştur. Bu çerçevede 2013 yılında gerçekleştirilen ve benzer amaçlara yönelik "Kültür ve Turizme Yönelik Altyapı Mali Destek Programının" etki değerlendirmesine göre DOKA'nın sonraki programlarına katılım eğiliminin arttığı gözlemlenmiştir. Nitekim 2013 MDP kapsamında destek alan kurumların sonraki programlara katılımı %67 civarında olduğu belirlenmiştir.

Öncelikli başvuru nedenleri arasında kültür ve turizm değeri taşıyan alanlarda yerli ve yabancı turistlerin ziyaret edip vakit geçirebileceği kültür- sanat sokağı ve meydan gibi alanların oluşturulması veya mevcutlarının yenilenmesine dönük faaliyetler ile kent merkezlerini turizmde bir değer olarak ön plana çıkarabilmek amacıyla yöresel mimari özellikler göz önünde bulundurulacak şekilde görüntü kirliliğini önleyici faaliyetler olarak belirlenmiştir. Araştırma kapsamında 10 kurum toplam 93000 m2'nin üzerindeki alanda rekreasyon düzenlemesi, 9 kurum toplam 71000 m2 üzerinde alanda çevre düzenlemesi gerçekleştirmiştir. Aynı şekilde 8 kurum tarafından 59 taşınmaz kültür varlığı turizme kazandırılmıştır. Bu gelişmelerin sonucunda bir taraftan bölge turizminin itibar ve tanınırlığının artmasına katkı sağlanmış diğer taraftan ise bölgeye gelen turistlerin sayı ve niteliğinin artmasına ve turistlerin memnuniyet seviyesinin yükselmesine katkı sağlanmıştır.

Yaralanıcı kurumlar MDP hakkında temelde iki kaynak üzerinden haberdar olduklarını belirtmişlerdir. Bu kapsamda MDP yaralanıcılarının %40'ı programlardan DOKA'nın gerçekleştirdiği bilgilendirme faaliyetleri yoluyla (kurum ziyareti, toplantı vb.), %35'i ise DOKA'nın web sitesi yoluyla programdan haberdar olduğunu ifade etmiştir. 2013 MDP'sine göre bu iki kanal yoluyla yaralanıcıların programdan haberdar edilme oranının belirgin bir artış (%42'den %75'e) gösterdiği gözlemlenmiştir.

Bir başka bulguda, DOKA mali destek programlarının kurumların projelerini hayata geçirme konusunda önemli bir rol oynadığı tespit edilmiştir. Kurumların yarısından fazlası DOKA desteği olmasaydı projeyi daha uzun vadede, kapsamı daraltılarak veya proje bütçesi küçültülerek kendi imkanlarıyla hayata geçirebileceklerini; kurumların dörtte biri destek olmaksızın bu yatırımı gerçekleştiremeyeceğini ifade etmiştir. Diğer bir dörtte birlik kesim ise öngördükleri projeyi DOKA desteği olmasada farklı finansal kaynaklarla gerçekleştireceklerini belirtmiştir.

Bununla birlikte MDP'nin kurumlara farklı yatırımlara yönelme eğilimi kazandırdığı tespit edilmiştir. Yararlanıcı kurumların üçte biri projeye bağlantılı yeni projelere başladığını, dörtte birinden fazlası ise projeye bağlantılı fiziki yatırımlar gerçekleştirdiğini ifade etmiştir. 2013 MDP'sine göre proje bütçesini kullanmadan farklı yatırımlara yönelme eğiliminin arttığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda projeye bağlantılı yeni projelere ve fiziki projeye bağlantılı yatırıma başladığını belirten kurumların oranı yaklaşık %50'den %60'a yükselmiştir.

Mali destek programı finansal cazibe açısından değerlendirildiğinde, özellikle hibe miktarının kurumlara daha cazip geldiği, ön ödeme yüzdesinin ise yararlanıcı kurumların yaklaşık yarısı tarafından cazip bulunmadığı belirlenmiştir. 2013 MDP ile karşılaştırıldığında hibe miktarı ve ön ödeme yüzdesinin cazip olduğunu ifade edenlerin oranlarında artış gözlemlenirken, destek oranına ilişkin belirgin bir değişim olmamıştır.

Program kapsamında desteklenen projelerin Turizm sektörüne hizmet vermeye başladığı 2018 yılından günümüze kadar olan Kültür ve Turizm Bakanlığı verileri incelendiğinde özellikle yerli turistlere hizmet veren Belediye Belgeli Konaklama Tesisi Verileri "Tesis Sayısı" bakımından değerlendirildiğinde TR90 verileri %51 artış gösterirken, Türkiye ortalaması %20 artış göstermiştir. Yine aynı veriler "Tesise Geliş Sayısı" bazında değerlendirildiğinde TR90 Bölgesinde %29 azalma olurken Türkiye genelinde %91 azalma; "Geceleme" bazında TR90 Bölgesi'nde %12 azalma olurken Türkiye genelinde ise %92'lere varan azalmaların olduğu görülmektedir.

Son olarak DOKA'nın mevcut ve gelecek programları ile ilgili kurumların istek/öneri ve talepleri değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, bölge kültür ve turizminin geliştirilmesine yönelik MDP'lerin sayısının ve sıklığının artırılması, yerel mimarinin özendirilmesi, şehirlerin görüntü kirliliğinin önlenmesine yönelik programların artırılması, kültürel değerlerin ön plana çıkarılması, kış turizmine yönelik proje desteklerinin sağlanması, hibe desteğinin arttırılması, ön ödeme oranlarının artırılması gibi taleplerin yeni tasarlanacak programlarda değerlendirilmesi yönünde talepler oluşmuştur.

KAYNAKÇA

1. T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Onuncu Kalkınma Planı, Erişim Adresi:
https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Onuncu_Kalkinma_Plani-2014-2018.pdf
2. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, TR90 Doğu Karadeniz Bölge Planı (2014-2023), Erişim Adresi:
https://www.doka.org.tr/edergi/436/bolge-plani-2014_2023
3. DOKAP Bölge Kalkınma İdaresi, DOKAP Eylem Planı (2014-2018), Erişim Adresi:
https://www.dokap.gov.tr/Upload/Genel/dokap-eylem-plani-2014-2018-suzpdf-243756-rd_43.pdf
4. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm İstatistikleri, Erişim Adresi:
<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html>

Hacı Salih ŞAHİN
Göktürk ÖMÜR

Programlama İzleme ve Değerlendirme Birimi

Gazipaşa Mahallesi, Nemlioğlu Sk. No:3 Ortahisar/Trabzon
Tel.: 444 82 90

E-Posta: doka@doka.org.tr | www.doka.org.tr